

УДК 57(477) "18/19"

Ірина Трускавецька

**БІОЛОГІЧНА НАУКА УКРАЇНИ НА МЕЖІ ХІХ–ХХ СТОЛІТЬ:
ПОГЛЯД ІЗ СЬОГОДЕННЯ**

У статті, на основі архівних, друкованих джерел, історіографічній спадщині дослідників, висвітлюються передумови, особливості, основні етапи розвитку біологічної науки на межі ХІХ–ХХ століть. З'ясовано внесок вітчизняних учених у формування наукових галузей біологічної науки: систематики та морфології рослин, мікології, альгології, фітосоціології, зоології, а також природоохоронні напрями розвитку біологічної науки досліджуваного періоду.

Ключові слова: учені-біологи, наукові установи, лабораторії, станції, ботанічні сади.

Актуальність досліджуваної проблеми визначається насамперед потребою в глибокому і всебічному вивченні історії розвитку наукової думки у сфері біології, адже, як підкреслював М. Барг, у кожному історичному явищі поєднуються три часові проєкції: минуле, сучасне і майбутнє. Знаючи минуле, можна передбачити подальший розвиток біологічної науки, яка дедалі більше стає визначальним чинником економічного та соціального зростання.

Розбудова Української держави, становлення громадянського суспільства відбувається в умовах зростаючого суспільного інтересу до історичного минулого нашого народу. Біологічна наука другої половини ХІХ ст. тісно пов'язана з історією Київського, Новоросійського та Харківського університетів. Завдяки видатним ученим із різних галузей біологічної науки (В. Черняєва, Й. Пачоського, В. Талієва, І. Шмальгаузена, Л. Ценковського, В. Арнольдї, І. Мечнікова, П. Сушкіна, С. Коржинського, В. Альохіна, В. Сукачова, Б. Мазурмовича, В. Липського та ін.) на терені України в кінці ХІХ ст. активно розвивалася мережа біологічних кафедр, станцій, лабораторій, природничих музеїв, які забезпечили поглиблення й поширення знань у Російській імперії та стимулювали розвиток науки загалом.

Наукова новизна полягає в тому, що в публікації вперше на основі синтезу сучасних методів дослідження проведено історіографічний аналіз літератури другої половини ХІХ – початку ХХ ст., розкривається розвиток біологічної науки і, зокрема, діяльність учених-біологів через призму сьогоденної актуальності – закладання теоретичного фундаменту природоохоронних комплексів.

Об'єкт дослідження – розвиток біологічної науки на терені України в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст.

Предметом дослідження є основні етапи та особливості розвитку ботаніки й зоології на терені України в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст., теоретичні і прикладні флористичні та фауністичні розвідки природодослідників, особистісний вимір наукових результатів.

Метою дослідження є цілісне відтворення історії розвитку біологічної науки на теренах України в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст.

Наукові завдання дослідження: розкрити основні етапи та особливості розвитку біологічної науки (ботаніки, зоології) на терені України в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст.; провести порівняльно-історичний аналіз основних напрямів наукових досліджень вітчизняних біологів у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст.; з'ясувати природоохоронні напрями розвитку біологічної науки досліджуваного періоду.

Основу джерельної бази статті складають архівні документи та опубліковані джерела природознавців із флористики та фауністики, різноманітні друковані матеріали організаційно-наукового характеру тощо.

Друга половина ХІХ – початок ХХ ст. – період бурхливого розвитку науки, у тому числі й біології – вчення про життя, його форми та закономірності. Біологічна наука на зламі століть позначилася низкою праць учених, які систематично проводили як ботанічні, так і зоологічні дослідження в галузі флористики, фітоценології, альгології та фізіології – В. Черняєва [1], Й. Пачоського [2], В. Талієва [3] та І. Шмальгаузена [4]; у галузі мікробіології, ембріології рослин – Л. Ценковського [5], В. Арнольдї [6]; у сфері прикладної ентомології та зоогеографії – І. Мечнікова [7], та П. Сушкіна [8].

У галузі екології та географії рослин, геоботаніки, яка згодом отримала назву фітоценологія слід виокремити дослідження В. Александрова [9], В. Сукачова [10]. У галузі мікології, альгології та ліхенології значних здобутків досягли М. Зерова [11], А. Окснер [12], В. Вальц [13], М. Зеров та інші.

У другій половині ХІХ ст. видатними ученими І. Мечніковим і Р. Кохом у біологічному експерименті вивчено деякі інфекційні й паразитичні хвороби, а також розроблено принципи боротьби з ними (отримання сироваток і вакцин). І. Мечніков створив школу мікробіології до якої ввійшли Г. Габричевський, О. Безрідка та ін. [7, с. 12–13].

Методам вивчення водних грибів, їх морфології та систематики значну увагу приділили М. Литвинова та О. Дудка у наукових працях “Методы исследования микроскопических грибов пресных и соленых водоемов” та “Методы экспериментальной микологии” (за редакцією В. Білай) [14, с. 156].

У вирішенні таких прикладних питань, як вивчення мікофлори кагатної гнилі цукрового буряку та розробка заходів боротьби зі збудниками хвороби, брали активну участь Г. Неводовський, С. Морочковський, М. Підоплічко та ін. Результати досліджень опубліковано у науковому доробку С. Морчовського “Грибная флора кагатной гнили сахарной свеклы” [15], у якій зазначено, що гриби роду *Fusarium* завдають шкоди корінню буряку під час вегетації, а потім потрапляють у кагати і продовжують свій розвиток.

Незважаючи на те, що окремі аспекти досліджуваної проблеми вже аналізувалися науковцями, водночас історіографічний аналіз дає підстави констатувати, що проблема розвитку біологічної науки на терені України в другій половині XIX – на початку XX ст. досі не стала предметом цілісного й системного вивчення.

Зрозуміло, що обмежений обсяг цієї статті не вичерпує усіх питань досліджуваної проблематики, однак її автор вважав за необхідне зосередити основну увагу саме на основних етапах розвитку біологічної науки досліджуваного періоду.

Альгологічні дослідження в Україні розпочалися з вивчення видового складу водоростей. Якщо у дореволюційний період альгофлора України перебувала у стадії становлення, то в пореволюційний розгорнулися широкі дослідження, скеровані на підготовку й видання визначників прісноводних водоростей УРСР, де висвітлювалися цілеспрямовані дослідження науковців, зокрема, присвячені евгленовим, вольвоксовим, діатомовим (О. Топачевський) [16], а також синьо-зеленим водоростям із класу гормогонієвих (Н. Кондратьєва) [17].

Флористика і географія вищих рослин в УРСР базується на довоєнній праці Є. Лавренка “Болота України” [18, с. 141–156], у якій автор провів систематичний, географічний, еколого-біологічний та еколого-фітоценотичний аналіз флори основних ботаніко-географічних районів: Полісся, Лісостепу, Степу, Криму та Карпат.

На основі архівних документів і літератури встановлено, що в другій половині XIX – на початку XX ст. спостерігається інтенсивне становлення науки в Україні, посилилася диференціація біології (ботаніки та зоології) на самостійні дисципліни у вищих навчальних закладах.

Ботаніка та зоологія на межі XIX–XX ст. у Харківському університеті була найяскравіше представлена роботами у галузі мікологічних, морфолого-систематичних, фауністичних та частково флористичних досліджень, а також докладним вивченням окремих дисциплін (мікології, альгології, ембріології, іхтіології, ентомології тощо). Їх становлення і розвиток репрезентовані дослідженнями науковців кафедри ботаніки та зоології: В. Черняєва, А. Потебні, Л. Ценковського, Л. Рейнгарда, В. Арнольдї, О. Нікольського, П. Степанова та інші.

Так, В. Черняєвим та А. Потебнею у Харківському університеті проводилися дослідження грибів, що сприяло інтенсивному розвитку мікології. В.М. Черняєв описав низку нових для науки родів та видів грибів (*Disciseda*, *Trichaster*), читав курс лекцій “Обозрение трех царств природы”. Водночас А.О. Потебня розробив класифікацію систематики недосконалих грибів (*Fungi imperfecti*) та їх поділ на порядки (*Hyphales*, *Coremiales*, *Acervulales*, *Pseudopycnidiales*, *Pycnidiales*).

Становлення альгології розпочалося в Харківському університеті із вчення А. Пітра, який у 1868 і 1873 рр. опублікував дві праці про водорості Зміївського лиману Харківської губернії. Під час своїх досліджень автор описав “цвітіння” води, викликане масовим розмноженням *Palmella uvaeformis*, *Leptothrix*, *Spirulina major*. У кінці XIX ст. у стінах навчального закладу вивченням водоростей, зокрема прісноводного й морського фітопланктону, займалися Л. Рейнгард та Л. Ценковський. Наукові дослідження Л. Ценковського сприяли розвитку мікробіології як самостійної науки. За ініціативою ученого в Харківському університеті створено першу мікробіологічну лабораторію, у якій він розробив вакцину проти сибірської виразки.

Значний внесок у вивчення історії ботанічних досліджень зробив А. Барбарич, зокрема, досліджував питання дендрології, геоботаніки, флористики, систематики й географії рослин, охорони природи, рослинної сировини тощо. У наукові праці “Основні етапи вивчення флори України” [19] він приділив особливу увагу питанням ресурсознавства, бібліографії та флорі України.

Значний успіх розвитку зоології принесли наукові досягнення О. Нікольського, зокрема, посібник із зоогеографії “География животных” (1909 р.), “Визначник риб України” (1930 р.) та П. Сушкіна “Птицы Советского Алтая и прилежащих частей северо-западной Монголии” (1902 р.); із зоології безхребетних велику роботу проведено П. Степановим, який уперше провів ембріологічні дослідження та розробив методи боротьби із шкідниками сільського господарства.

У Київському університеті Св. Володимира учені-біологи більше уваги приділяли систематиці та фауністиці. Видатні природодослідники В. Бессер, Р. Траутфеттер, А. Андржейовський та інші принесли університету європейське визнання, а науковці другої половини XIX – початку XX ст. В. Мовчан, К. Кесслер, В. Липський, М. Бобрецький, О. Ковалевський основну увагу приділили розвитку зоологічної науки. Помітним явищем у науковому просторі другої половини XIX – початку XX ст. став вихід підручника "Основы зоологии" у двох томах (1884–1887 pp.), автором якого був М. Бобрецький. Названий підручник перевидавався у 1890–1891 pp. [20, с. 56–57].

У розвиток іхтіології помітний внесок зробив В. Мовчан. У одній із основних праць "Экологические основы интенсификации роста карпа" (1858 р.) автор показав, як, озброївшись знаннями, людина змінює природу в потрібному для неї напрямі. В основу запропонованого професором методу входили, зокрема, ретельний догляд за ставками, угноєння їх мінеральними солями (суперфосфатом), вирощування для риб живого корму, застосування штучних кормів (жмихи) тощо. Методи, розроблені науковцем, застосовуються й досі на сучасних рибних станціях [20, с. 156–157].

Водночас у розвиток флористики та систематики великий внесок зробили О. Рогович, І. Шмальгаузен, В. Липський, О. Фомін та ін. З метою вивчення флори України вони проводили ботанічні екскурсії, результатом яких стали наукові праці та гербарні зразки, які сьогодні зберігаються в Інституті ботаніки ім. М. Холодного НАН України і надають можливість поглиблювати знання в галузі ботаніки та охорони рослин.

Важливим центром наукових розвідок у галузі біології в другій половині XIX – на початку XX ст. на терені України був Новоросійський університет. Ембріологія, іхтіологія, орнітологія, прикладна ентомологія та систематика і флористика вищих рослин як окремі галузі біологічної науки набули широкого розвитку в цьому навчальному закладі.

Вивченням ембріологічного розвитку деяких груп безхребетних і нижчих хордових тварин займався професор В. Заленський. На початку XX ст. в університеті стали ґрунтовніше проводитися ембріологічні дослідження після запрошення І. Мечниковим до навчального закладу професора О. Ковалевського. Учені проводили спільні порівняльно-онтогенетичні дослідження різних груп тварин, залучаючи до цієї роботи вихованців Новоросійського університету В. Реп'яхова, П. Бучинського, Я. Лебединського та ін. Експериментальні методи боротьби із шкідниками сільськогосподарських культур розвинули І. Мечников та Й. Пачоський.

Учені Новоросійського університету М. Срединський, Ф. Каменський, Л. Рейнгард, Л. Ценковський збагатили й поглибили ботанічну науку, розвиваючи нові напрями: систематику нижчих і вищих рослин, а основи фітосоціології та морфології рослин були закладені професором Й. Пачоським у Херсонському університеті [21].

Розвиток природоохоронного напрямку в біологічній науці (друга половина XIX – початок XX ст.) тісно пов'язаний із виробничою діяльністю людини, унаслідок якої виникла потреба у збереженні довкілля. Природоохоронному напрямку наукових досліджень сприяло прийняття низки нормативних документів, зокрема, "Про захист лісу від сільськогосподарських культур" (1864 р.), [22], "Про посилену відповідальність за самовільне вирубування лісу" (17 квітня, 1882 р.) та ін. [23].

Вагомий внесок у розробку теоретичних основ охорони природи зробили вчені В. Борейко, Й. Пачоський, В. Докучаєв, В. Талієв, Г. Висоцький, М. Шарлемань та ін. За участі вчених формувалися природоохоронні комплекси, зокрема, приватні заповідники, заповідні урочища, дендрологічні парки та ботанічні сади. Засновниками такої форми охорони природи були видатні вчені В. Докучаєв, В. Талієв, Й. Пачоський, В. Семенов-Тянь-Шанський та інші.

Як відомо, заповідні урочища – це визначена ділянка місцевості з чітко сформованими межами (степова балка, водойми тощо), основна функція яких – зберегти цілісні ландшафти у природному стані. На другу половину XIX – початок XX ст. припадає становлення "Новодмитрівського лісу" (1885–1890 pp.), "Малокаховського бору" (1910 р.), "Трикратського лісу" (1870 р.) та "Зарубинець" на території Канівського району.

Дендрологічні парки створювали з метою збереження і вивчення в спеціально створених умовах різноманітних видів дерев і чагарників. Перші дендрологічні парки закладені у XVIII–XIX ст., серед них – "Софіївка" (Умань, 1796 р.), "Олександрія" (Біла Церква, 1793 р.), "Тростянець" (Чернігівська обл., 1834 р.), а також у кінці XIX ст.: "Веселі Боковеньки" (Кіровоградська обл., 1893 р.) та "Устимівка" (Полтавська обл., 1893 р.). Пам'яткою садово-паркового мистецтва сьогодні вважають Ташанський парк, заснований у XVIII ст. З метою збереження, вивчення, акліматизації, розмноження у спеціально створених умовах рідкісних і типових видів місцевої та світової флори створювалися ботанічні сади [24].

Отже, біологічна наука в другій половині XIX – на початку XX ст. пройшла складні етапи розвитку: від окремих університетських кафедр, дослідних станцій, полів та ботанічних садів до

широко розгорнутої мережі наукових установ, координації наукових пошуків та взаємодії вітчизняної і зарубіжної біологічної науки.

На основі аналізу архівних документів і періодичних видань установлено, що загальний рівень вітчизняної біологічної науки в багатьох напрямках відповідає європейському, а особистий внесок учених-біологів Харківського, Київського та Новоросійського університетів був визначальним у розвитку природознавства. Основними центрами та базами навчальної і наукової роботи в галузі розвитку біологічних наук в Україні в другій половині XIX – на початку XX ст. були зоологічні та біологічні кабінети, музеї, університетські сади, створені вітчизняними ученими А. Бекетовим, Л. Ценковським, О. Нікольським, П. Сушкіним, В. Арнольдї, О. Фомінім, Й. Пачоським та ін.

У ботаніці та зоології з'явилася значна когорта видатних учених: у мікології – В. Черняєв, Е. Деларю, А. Потебня, Л. Ценковський та ін.; в альгології – А. Пітра, Л. Рейнгард, М. Алексенко, В. Арнольдї та ін.; у фітосоціології – П. Крилов, Й. Пачоський; у систематиці та морфології рослин – О. Рогович, І. Шмальгаузен, В. Липський, Й. Пачоський, С. Навашин, О. Фомін та ін.; у зоології безхребетних – Г. Арнольд, К. Кесслер, О. Ковалевський, М. Бобрецький, та ін.; в іхтіології – О. Нікольський, В. Мовчан та ін.; в орнітології – П. Сушкін, К. Кесслер та ін., у прикладній ентомології – С. Мокржецький, І. Мечников, Й. К. Пачоський, В. Поспелов та ін., які започаткували й розвивали нові провідні напрями у вітчизняних біологічних дослідженнях.

У другій половині XIX ст. на терені України швидкими темпами розвивалися промисловість, торгівля, будівництво залізниць, посилювався антропогенний вплив на природу, що призвело до масового знищення не лише лісів, а й рослинного світу загалом. Внаслідок такого впливу виникла потреба у збереженні довкілля. На терені України виділяються ділянки суходолу та акваторії, які оголошуються територіями, де господарська діяльність людини обмежується або забороняється повністю. Цим територіям надається статус заповідників.

Вагомий внесок у наукове обґрунтування необхідності створення мережі заповідних природних комплексів, які охоплювали б у регіонах усі типові природні території, належить ученим-природодослідникам В. Докучаєву, В. Борейку, Й. Пачоському, Г. Висоцькому, О. Фоміну, Ф. Фальц-Фейну та іншим.

Список використаних джерел

1. Черняев В. М. Конспект растений дикорастущих и разводимых в окрестностях Харькова / В. М. Черняев. – Х., 1859. – 90 с.
2. Пачоский И. К. Херсонская флора: высшие тайнобрачные, голосемянные, однодольные / Й. К. Пачоский. – Херсон, 1914. – Т. 1. – 518 с.
3. Талиев В. И. Охраняйте природу / В. И. Талиев. – Х., 1914. – 21 с.
4. Шмальгаузен И. Ф. Флора юго-западной России, т.е. губерний: Киевской, Волынской, Подольской, Полтавской, Черниговской и смежных областей / И. Ф. Шмальгаузен. – К.: Тип. Ун-та св. Владимира, 1886. – 783 с.
5. Ценковский Л. С. Микроорганизмы / Л. С. Ценковский. – Х.: Харьк. обл. изд-во, 1882. – 28 с.
6. Арнольди В. М. Северо-Донецкая биологическая станция Общества испытателей природы при Харьковском университете / В. М. Арнольди // Тр. ХОИП. – 1918. – Т. 49. – С. 135–143.
7. Мечников И. И. Болезни личинок хлебного жука / И. И. Мечников. – Одеса, 1879. – 32 с.
8. Сушкін П. П. К морфологии скелета птиц. Сравнительная остеология дневных хищных птиц (Accipitres) и вопросы классификации. Ч. 1–2 / П. П. Сушкін // Ученые зап. Моск. ун-та. Отд. естеств.-исторический. – 1902. – Вып. 17. – С. 156–169.
9. Александрова В. Д. Классификация растительности / В. Д. Александрова. – Л.: Наука, 1969. – 275 с.
10. Сукачев В. Н. Введение в учение о растительных сообществах / Владимир Николаевич Сукачев. – М.: Изд. А. С. Панафидиной, 1915. – 128 с.
11. Визначник грибів України. Т. 1. Відділ Мухорphyta. Слизовики / [М. Я. Зерова, С. Ф. Морочковський, М. Ф. Сміцька]: ред. Д. К. Зерова. – К.: Наук. думка, 1967. – С. 8 – 62.
12. Окснер А. М. Флора лишайників України: в 2 т. / А. М. Окснер. – К.: Вид-во АН УРСР, 1956. – Т. 1. – 495 с.
13. Вальц Я. Я. Список коллекции миксомицетов и грибов, собранных А. С. Роговичем, Я. Я. Вальцем и Л. Ришави / Я. Я. Вальц, А. Ришави // Зап. Киев. О-ва Естествоиспытателей. – К., 1871. – Т. 2, вып. 2. – С. 187–189.
14. Методы экспериментальной микологии / [под ред. В. Й. Билай]. – К.: Наук. думка, 1973. – 239 с.
15. Морчковский С. Ф. Визначник грибів України: в 5 т. / С. Ф. Морчковский, М. Я. Зерова. – К.: Наук. думка, 1969. – Т. 2. – 517 с.
16. Топачевский А. В. Массовое развитие синезеленых водорослей как фактор самозагрязнения и самоочищения водохранилищ / А. В. Топачевський, Л. П. Брагинский, Л. А. Сиренко // Материалы Международной конференции по лимнологическому изучению Дуная. – К., 1967. – С. 88–91.
17. Кондратьева Н. В. Прокариотические зеленые водоросли – Prochlorophyta / Н. В. Кондратьева // Альгология. – 1991. – Т. 1, № 3. – С. 87–101.
18. Лавренко С. М. Болота України / С. М. Лавренко // Вісн. природознавства. – 1928. – № 3–4. – С. 141–156.
19. Барбарич А. И. Киевское общество естествоиспытателей и его роль в развитии ботаники (К 100-летию со дня организации, 1869–1969) / А. И. Барбарич // Ботан. журн. СССР. – Т. 55, № 4. – С. 583–592.
20. Вопросы общей энтомологии: [сб. науч. ст. / науч. ред. Гиляров М. С]. – Л.: Наука, 1981. – 208 с.
21. Державний архів м. Києва, ф. 16, оп. 310, спр. 6, 2 арк.
22. Закон України "Про природно-заповідний фонд України" від 16 червня 1992 р. № 2456-ХІІ, м. Київ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/T245600.html.
23. Закон України "Про рослинний світ" // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1999. – № 22–23. – Ст. 198.
24. Ющенко О. К. Заповідники та заповідна справа / О. К. Ющенко. – К.: Урожай, 1971. – 48 с.

Ирина Трускавецкая

**БИОЛОГИЧЕСКАЯ НАУКА УКРАИНЫ НА РУБЕЖЕ XIX–XX ВЕКОВ:
ВЗГЛЯД ИЗ НАСТОЯЩЕГО**

В данной статье, на архивных, печатных источниках, историографическом наследии исследователей, освещаются предпосылки, особенности, основные этапы развития биологической науки на рубеже XIX – XX веков. Выяснено вклад отечественных ученых в формирование научных отраслей биологической науки: систематики и морфологии растений, микологии, альгологии, фитосоциологии, зоологии, а также природоохранные направления развития биологической науки исследуемого периода.

Ключевые слова: ученые-биологи, научные учреждения, лаборатории, станции, ботанические сады.

Irina Truskavetska

**THE BIOLOGICAL SCIENCES OF UKRAINE AT THE TURN
OF XIX – XX CENTURIES: VIEW FROM PRESENT**

In this article, the archival and printed sources, historiographical heritage researchers, highlights the prerequisites features main stages of biological science on the verge of XIX – XX centuries. It is shown the contribution of local scientists in the formation of scientific fields of biology: taxonomy and morphology of plants, Mycology, Phycology, fitosotsiologiyi, zoology, and environmental areas of biological science investigational hoperiodu.

Key words: biologists, scientists, research institutions, laboratories, stations, botanical gardens.

УДК 94(477)

Надія Островська

**КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ
В УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ ЗА ЧАСІВ ГЕТЬМАНАТУ**

У статті відображено найбільш значущі культурно-освітні та наукові перетворення, які вплинули на подальший успішний розвиток та зміцнення українських національних культурних та духовних цінностей. За короткий проміжок часу Українська держава досягла значних успіхів у сфері освіти.

Ключові слова: українська культура, освіта, бібліотеки, Україна, гетьман П. Скоропадський.

Актуальність проблематики ґрунтується на тому, що саме радикальні зміни у формуванні та утвердженні національної держави закладені в освіті. Майже за вісім місяців періоду Гетьманату в Українській державі більше зроблено у сфері освіти у науки, ніж у подальші роки.

Наукова новизна полягає в тому, що у статті зроблено аналіз діяльності тодішнього міністерства освіти та його відділів. Відтворено цілісність перетворень і змін у сфері культурного життя українського народу, які дають можливість глибше збагнути завдання Гетьманату. Констатуємо, що гетьман П. Скоропадський прагнув збудувати сильну, розвинену, європейську Україну.

Об'єктом дослідження є культурно-освітні, національно-демократичні процеси, що відбувалися упродовж 1918 року, мета яких полягала у розбудові державності на основі збереження історичної та культурної спадщини народу.

Предметом дослідження є діяльність уряду гетьмана П. Скоропадського у сфері освіти, науки в досліджуваний період, як основного чинника розвитку та зміцнення національних культурних цінностей.

Мета полягає у дослідженні гетьманської доби 1918 року в культуротворчому та просвітницькому напрямках.

Завдання дослідження ґрунтуються на аналізі форм і характері діяльності уряду Скоропадського в освітньому, науковому та культурно-просвітницькому житті народу, аналізуються процеси становлення розвитку української науки.

Основну джерельну базу статті складають архівні матеріали [1–4; 7; 9] та тодішня періодика [5–6].